

УДК 339.166.5

Музика П.М., д.е.н., професор, Соломонко Д.О., асистент,
Дутка Г.І., здобувач ©

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
ім. С. З. Гжицького

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВХОДЖЕННЯ У СВІТОВИЙ ГЛОБАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Авторами статті досліджуються тенденції розвитку людського потенціалу України в контексті забезпечення конкурентних переваг національного господарства у глобальній економіці.

Ключові слова: розвиток, глобалізація, людський потенціал, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Важливою передумовою інтенсивного розвитку національного господарства України є прискорена інтелектуалізація розвитку галузей економіки з метою прискореної інтеграції до європейського простору. Формування в ринкових умовах передумов для довгострокового розвитку господарських систем через накопичені суспільством знання дозволяє вирішувати нестандартні господарські проблеми шляхом застосування творчих підходів до розв'язання проблем і нестандартних завдань, що не мали аналогів у минулому. Подібна ситуація зумовлена поступовою концентрацією уваги в сучасному суспільстві не лише на суто кількісні параметри розвитку, але і на забезпечення якості життя за рахунок інтелектуалізації і творчій діяльності суспільства, як важливої складової сучасного буття. Саме тому сучасні світові тенденції підтверджують, що розвиток людського капіталу є необхідною передумовою для орієнтації на інноваційну економіку і стимулювання точок зростання економіки через реалізацію особистих ініціативних якостей індивідів в науково-освітній та підприємницькій сферах, які в розвинутих країнах інтегровані через численні зв'язки мережевого характеру.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика присвячена проблемам розвитку людського капіталу та інтелектуалізації глобальної економіки докладно висвітлена у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема Р. Кроуфорда [1], В. Базилевича [2], В. Геєця [3], О. Стефанишин [4], В. Дресвянникова [5], В. Семиноженка, Л. Червінської [6] та інших. Важливу увагу розвитку людського капіталу присвячено також у Національній стратегії розвитку "Україна -2015"[7].

Мета дослідження полягає у визначенні тенденцій розвитку людського потенціалу України в контексті забезпечення конкурентних переваг національної економіки в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Економічна та соціальна значимість знання визначає конкурентні переваги будь-якої фірми. При цьому інтелект

індивіда у процесі групової взаємодії в межах різних інститутів повинен забезпечувати індивіду достатні обсяги економічних благ в якості стимулу для подальшої інтелектуальної діяльності.

Узагальнивши думки науковців висвітлені у працях [2,4,5], інтелектуальний капітал індивіда - це взаємозумовлений зв'язок інтелекта людини та його інтелектуальних напрацювань, що мають практичне втілення. Розвинуті у процесі навчання здібності через спрямовану активність пізнання, мислення і генерування нової інформації для можливостей саморозвитку і інтелектуальної діяльності в умовах адаптації. Інтелект індивіда формується з фізіологічного, психологічного та соціально-економічного змісту. Якщо перші дві складові пов'язані з особливостями проявів вищих психічних функцій, то соціально-економічний зміст визначається умовами життєдіяльності людини, професійною орієнтованістю тощо. Проте взаємодія всіх трьох складових зумовлені логікою психічних процесів та здатності до самовираження через різні форми творчої діяльності та економічно зумовленими напрямками розвитку і генерацією. Сучасні технології матеріалізації виконання процесів життєдіяльності людини через усвідомлений вплив на інтелектуальний капітал мислення і логічно зумовленої взаємодії дозволяє формувати продуктивні цінності, що виявляються через успішну вбудову нововведень в реальну господарську систему та подальшу еволюційну трансформацію в очікувані економічні блага. З урахуванням досвіду підприємств, таким чином приймає рішення в економічному і технологічному аспектах, а успішність комерційної реалізації нововведення або “ноу-хау” стимулює подальшу творчу діяльність.

Подібну позицію висловлює американський науковець Р. Кроуфорд [1] стверджуючи, що сучасні суспільства змушені вкладати все більші засоби у відтворення інтелектуального потенціалу з метою створення і трансформації технологій через масштабні перетворення сукупності знань в нову парадигму економічних змін. Трансформація форм зайнятості у контексті зазначеного актуалізує значення інтелектуальної діяльності та визначає необхідність подолання традиційних для індустріального суспільства критеріїв споживання враховуючи необхідність зворотного впливу та креативного руйнування через наукові знання та інформацію. Останні поєднанні в сучасних розвинутих суспільствах через економічних агентів, які здатні не лише формувати суспільство масового споживання, але самостійно через мережеві структури генерувати і ефективно використовувати інформацію для прискорення циркуляції товарів, факторів виробництва і технологій. Слід зазначити, що поширені сучасні моделі “трикутників розвитку” через інтеграцію науки, підприємництва та держави з метою формування і еволюції економічних систем через традиційні інститути розвитку поступово руйнується. Таким чином феном тимчасового економічного піднесення зумовлений домінування держави в процесі інноваційного розвитку супроводжується загостренням суперечок на всіх суспільних рівнях, особливо у суспільствах з слабкими інститутами демократичного розвитку. В умовах України наука в даному трикутнику перетворюється не на рушійну силу інтелектуального розвитку, а в більшій мірі

на залежні від держави інститути, породжуючи загрози руйнації важливих складових інтелектуального і економічного розвитку.

Подібний погляд нового бачення світу та циркуляції знань серед обмеженого кола обраної еліти в Україні сприяє поступовому витісненню творчих особистостей, здатних приймати нестандартні рішення на зарубіжні ринки праці, задовольняючи зростаючий попит, наприклад Німеччини, в спеціалістах інженерних, фізико-математичних спеціальностей та фахівців з комп'ютерних технологій. Зростаючий попит на фахівців інтелектуальних професій свідчить про динамічний перехід країн Великої вісімки, в тому числі і Росії, на стратегію інтелектуалізації суспільства в інтересах використання людського потенціалу. При цьому дані соціологічних опитувань проведеного в 2010 році Інститутом Горшеніна свідчать, що 67 % опитаних припускають, що дистанція між Україною і розвинутими країнами до 2020 року лише збільшиться.

Таким чином інерція суто ресурсного економічного піднесення навіть традиційних галузей економіки, наприклад сільського господарства, неможливе без розширення інтелектуально-творчої праці і спеціалізованих нематеріальних активів. Таким чином поступовий перехід до економіки знань в Україні має передбачати не лише копіювання зарубіжної практики і формування відповідних інститутів розвитку за зразком розвинутих країн, але реалізацію потенціала науково-освітньої сфери та бізнесу через рішучі трансформаційні процеси. Стимулювання інтеграції матеріальних та інтелектуальних ресурсів неможливо забезпечити без моніторингу та оцінки результативності наукової сфери. Автори погоджуються з точкою зору О. Кириченко та Л. Паращенко які зазначають, що при загальному збільшенні обсягів бюджетних видатків на освіту, структура витрат відтворює старі тенденції в розподілі бюджетних коштів і не стимулює розвиток освіти [8,с. 49].

Очевидним є те що відповідно до теорії систем абсолютне кількісне зростання видатків на науково-освітню сферу за умови збереження відсутності економічної мотивації результативності наукової діяльності зумовить суто соціалістичний вектор розвитку науки і прискорить міграцію інтелектуального капіталу. Освітній простір утворений феноменами сучасної культури полягає у неможливості уніфікованого підходу до створення моделі розвитку інтелектуального капіталу. Сучасні технології є продуктом взаємодії національного менталітету і динамічних процесів в багатополлярному світі, які через економічні та політичні інструменти розподілу, а в умовах 2011 року радше перерозподілу фінансових (країни ЄС та США) і природних ресурсів шляхом ескалації збройних конфліктів в окремих країнах Північної Африки, стимулюють економічний розвиток і інтелектуалізацію господарських процесів. Відмінності поглядів сучасних економістів, зокрема П. Кругмана, К. Ерроу, Дж. Стігліца, Н. Рубіні, В. Гейця на систему партнерської співпраці, а не поглинання домінуючими транснаціональними компаніями інтелектуального капіталу периферійних країн східної Європи, зумовлює поступову зміну соціальних стереотипів, особливо стосовно розвитку сільських територій.

Зрівноваження інтересів окремих фінансово-промислових груп, аграрних холдингів і суспільства в напрямі наукомісткого виробництва полягає в тому, що інновації треба представити як такі, що цілком органічно продовжують і поліпшують віками усталені традиції [9, с. 27], посилюючи еволюційні тенденції і дотримуючись екологічних правил.

Небезпека існуючих суперечностей суто ресурсного розвитку економіки України зумовлює поступову деградацію інтелектуального потенціалу або масову міграцію носіїв інтелектуального капіталу закордон. Проте на даний час у світових рейтингах конкурентоспроможності Україна посідає достатньо низькі позиції (табл. 1), що свідчить про необхідність стимулювання творчих ідей у дещо змінених формах розвитку освіти і науки

Таблиця 1

Місце України у Світовому рейтингу глобальної конкурентоспроможності у 2008-2010 рр.*

Показник	2008	2010	Зміна позиції у рейтингу 2010 р. порівняно з 2008 р. (+/-)**
Рейтинг конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index)	72	89	-17
Технологічна готовність (Technological readiness)	65	83	-18
Вища освіта і навички (Higher educational and training)	43	46	-3
Здатність до інновацій (Capacity to innovation)	31	37	-6
Готовність до впровадження нових технологій (Availability of latest technologies)	82	92	-10
Трансфер технологій (FDI and technology transfer)	100	124	-24
Якість науково-дослідних інститутів (Quality of scientific-research institutions)	48	68	-20

* складено на основі даних: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://weforum.org>.

** зміна позиції країни у рейтингу з знаком “-” свідчить про загальну неефективність проведених реформ і поступову економічну деградацію у майбутньому внаслідок відсутності передумов для розвитку людського потенціалу.

Слід зазначити існування логічного взаємозв'язку між послідовністю точно визначених дій та характерних станів складових елементів економіки знань орієнтованих на подальший розвиток національного господарства. При заданих початкових умовах кожний наступний результат визначається даними, отриманими на попередніх кроках (принцип детермінованості). В даному випадку детермінованість результату зумовлена логічно структурованими кроками під час поєднання результатів фундаментальних і прикладних досліджень з практичною доцільністю їх використання бізнесом у комерційних цілях.

Суттєвий вплив на реалізацію інтелектуального потенціалу та масового відтворення творчої інтелектуальної праці відіграє інноваційна інфраструктура. Однак розвиток інфраструктурних інститутів розвитку в Україні наштовхується на низку суперечностей пов'язаних з фінансуванням подібних мережевих структур незважаючи на існуючу повну законодавчу базу. Так, станом на кінець 2010 року в усіх регіонах України діяло лише 24 інноваційних центри, 28 науково-навчальних центрів, 11 інноваційних бізнес-інкубаторів, 5 центрів інновацій та трансферу технологій, 23 центри комерціалізації інтелектуальної власності, 21 науково-впроваджувальне підприємство, 10 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації, 10 інноваційно-технологічних кластерів, 12 технологічних парків [10]. Елементи інноваційної інфраструктури дозволяють не лише узгоджено матеріалізувати технології з урахуванням різного вектора цілей науковців і підприємців, але узгоджувати їх з суспільними цілями еволюції національного господарства через економічний розвиток і людський потенціал.

Висновки. Послідовна зміна економічного стану або якості, яка відбувається в закономірному порядку і частково змінюється під впливом зовнішніх соціально-економічних факторів і циклічного характеру економічного розвитку передбачає узгодження персональних цілей науковців і загальних цілей підприємства відносно характеру взаємодії у моделі класичного “трикутника знань”. Проте недоліки процесів реформування науково-освітньої сфери зумовили тенденцію суто ресурсної, а не інтелектуальної основи економічного зростання національного господарства України. Таким чином необхідно сформулювати передумови для забезпечення розвитку інноваційних аспектів розвитку економіки через розвиток людського потенціалу і пов'язаних традицій інтелектуально-духовного збагачення суспільства.

Література

1. Crawford R. In the era of human capital; the emergence of talent. Intelligence and knowledge as economic force and what it means to managers and investors / R. Crawford. – N.Y.: Harper Business, 1991. – 486 p.
2. Базилевич В. Інтелектуальна діяльність в контексті глобалізаційних процесів / В. Базилевич // Освіта України. – 2008. - № 2. – С.26-34.
3. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: [монографія] / В.М.Геєць. – К. Ін-т економ. і прогнозув. НАН України, 2009. – 864 с.
4. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України: [монографія] / О.В.Стефанишин. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 299 с.
5. Дресвянников В.А. Экономический (предпринимательский) интеллектуальный капитал: понятие, структура, алгоритм управления / В.А. Дресвянников, О.В. Лосева // Экономический вестник Кубанского государственного аграрного университета. – 2011. - № 2. - [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://ej.kubagro.ru>.

6. Червінська Л. Стимулювання інноваційної діяльності персоналу / Л. Червінська // Економіка України. – 2011. - № 6. – С. 59- 65.

7. Національна стратегія розвитку “Україна-2015”. – К.: Громадсько-політичне об’єднання “Український форум”, 2008. – 48 с.

8. Кириченко О. Економіка освіти: проблеми та перспективи реформування / О. Кириченко, Л. Паращенко // Освіта України. – 2008. - №2. – С.46-51.

9. Степико М.Т. Буття етносу: вимоги, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). – К.: Товариство “Знання”, КОО, 1998. – 251 с.

10. Стан та тенденції розвитку інфраструктури інноваційної діяльності в Україні / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://dknii.gov.ua>.

Summary

Muzyka P.M., Solomonko D.O., Dutka G.I.

***Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj***

DEVELOPMENT THE HUMAN POTENTIAL OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF PENETRATING IN GLOBAL PROCESS

Article highlights the tendencies of human capital development in the context of providing competitiveness of Ukrainian economy in the global ties.